

insatser & risk- skyddsbedömningar för våldsutsatta barn

Användbarhet och genomförbarhet av en strukturerad risk- och skyddsintervju med våldsutövande pappor

Ole Hultmann, Anders Broberg, Ulf Axberg,
Maria Eriksson & Clara Iversen

2020-01-31

©Författarna

ISBN 978-91-983338-5-5

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	5
Bakgrund.....	6
Att intervjua förövare av våld i familjen i deras egenskap av att vara förälder	9
Forskargruppens tidigare arbete på området	10
Teoretiska och empiriska utgångspunkter för intervjun	11
Mentalisering/reflekterande förmåga (RF).....	13
Syfte och frågeställningar	16
Intervjuns struktur.....	18
Utgångspunkter för intervjun	18
Metod.....	19
Datainsamling.....	19
Mentaliseringsteori/reflekterande förmåga (RF).....	20
Resultat	21
Analys av intervju med handläggare inom socialtjänsten.....	21
Analys av svar från gruppintervjuer med stödpersoner	22
Frågornas användbarhet.....	23
Övriga teman.....	26
Intervjufrågornas förmåga att fånga upp information om riskfaktorer	26
Slutsatser av gruppintervjuerna med handläggare och stödpersoner.....	26
Följsamhet till intervjuens frågor.....	27
Frågorna som avsåg mäta RF	29
Ändringar som behöver göras i intervjun.....	31
Utbildning i intervjumetodik med våldsutövande föräldrar	32
Utbildningens organisatoriska ram.....	33
Slutsatser	34
Referenser.....	35

Sammanfattning

I detta delprojekt har vi undersökt användbarhet och genomförbarhet av en intervju avsedd att användas i socialtjänstens myndighetsutövning med en förälder som är utpekad som våldsutövande. I just detta projekt har våldsutövande föräldrar enbart varit pappor.

Användbarhet avser om frågorna i intervjun genererar relevanta svar som är tolkningsbara för intervjuens syfte. *Genomförbarhet* avser om intervjun är möjlig att genomföra i praktiken.

Syftet med projektet var att pröva genomförbarheten av intervjun i barnavårdsutredningar och stödverksamheter. Vi ville undersöka om intervjufrågorna genererar relevant information om kända riskfaktorer baserade på tidigare forskning (användbarhet). Vi undersökte om en undergrupp av intervju svaren kan tolkas enligt mentaliseringsteori/reflekterande förmåga som ett mått på föräldraförmåga.

Verksamheter rekryterades genom våra tidigare kontakter i iRiSk-projektet: Tre stödverksamheter (Utväg/ATV) och två myndighetsenheter inom socialtjänsten har deltagit. Verksamheterna introducerades till projektet under vårterminen 2019. Godkännande från Etikprövningsmyndigheten erhöles 2019-08-20 (Dnr 2019-03143). Verksamheterna har samlat in data under årets fyra sista månader. Stödverksamheterna besöktes ett flertal gånger under 2019 för att introducera intervjun och konsultationer gavs under höstterminen. Stödverksamheterna har genomfört sju intervjuer och en intervju har genomförts inom socialtjänstens myndighetsutövning.

Två handläggare från socialtjänsten och sex stödpersoner har intervjuats i grupp på respektive verksamhet för att undersöka hur de ser på intervjufrågornas användbarhet och i vilken grad de bedömer att den strukturerade intervjun är genomförbar i praktiken. Svar på frågor om våldsutövning analyserades med avseende på följsamhet till intervjuens frågor.

Frågorna om genomförbarhet och användbarhet av intervju inom socialtjänstens myndighetsutövning har inte kunnat besvaras, då endast en intervju har gjorts. Inom stödverksamheterna är det främst frågan om intervjufrågornas användbarhet som besvaras, då intervjun är avsedd för att göra risk- skyddsbedömningar inom socialtjänstens myndighetsutövning.

Transkript av de inspelade intervjuerna analyserades för att undersöka om svaren kunde tolkas enligt mentaliseringsteori – reflekterande förmåga.

Inom stödverksamheterna ansåg man att frågorna i intervjun var bra både med avseende på riskbedömning (myndighetsutövning) och inför start av stödinsats (stödverksamheter) och endast mindre justeringar behövs för att tillgodose användbarheten av intervjun. Såväl struktur som innehåll uppskattades av stödpersoner och handläggare. De ljudinspelade risk- och skyddsintervjuerna visade att intervjupersonerna (de våldsutövande papporna) besvarade frågorna och några problem med frågekonstruktion och förståelse i stort sett inte var något problem. Att genomföra intervjuerna i praktiken avlöpte i stort sett problemfritt. Intervjuerna avvek ibland från frågor eller frågors specifika formulering. Genomlysningen av intervjuerna med fokus på följsamhet till frågorna om våld gav vid handen att intervjuerna ofta anpassade frågorna för att de är extra känsliga eller uppfattades som konfrontativa frågor och man var rädd om relationen till pappan. Forskargruppens gruppintervju med handläggare från socialtjänstens myndighetsutövning visade i likhet med stödverksamheterna en positiv bild av frågorna i intervjun.

Intervjuns mentaliserings-frågor bedöms vara användbara för att bedöma föräldrars mentaliseringsförmåga. Strukturen i den aktuella intervjun liknar den som finns i andra intervjuer som ger underlag för bedömning av mentaliseringsförmåga. Intervjusvaren ger en bild av intervjupersonens benägenhet att mentalisera kring sig själv, sitt barn och barnets mamma. Det finns en variation i benägenhet till mentalisering hos intervjupersonerna som är en indikation på att intervjun fungerar. Intervjuare kan dock påverka svarens reliabilitet och validitet negativt genom att vara "för hjälpsamma" för att få fram svar från informanten.

När det gäller utbildning i att använda intervjun så bör den ta sin utgångspunkt i att stödpersoner och handläggare är vana att anpassa sina frågor till den intervjuade och ovana vid att förlita sig på en extern struktur. Ett särskilt moment i utbildningen bör ägnas åt att förstå föräldraförmåga i relation till reflekterande förmåga.

Stödpersoner och handläggare ser inga hinder för att använda intervjun med mammor. En version kan därför prövas med mammor som utövat våld för att undersöka användbarheten av intervjun frågor för mammor. Intervjun bör då kompletteras med ett bedömnings- och analysstöd. Intervjun kan också lämpa sig för andra verksamheter som kommer i kontakt med våldsutövande föräldrar.

Slutsatser:

- Frågorna i intervjun uppfyller förväntningarna om att stimulera till ett samtal där pappan bidrar med information om sig själv som är relevant för arbetet i stödverksamheterna.
- Frågan om huruvida pappor tenderar att lämna relevant information om kända riskfaktorer kan inte besvaras eftersom faktaunderlaget i denna studie är otillräckligt (för få intervjuer gjorda inom socialtjänstens myndighetsutövning).
- Efter mindre justeringar av intervjuens struktur och innehåll kan fortsatt prövning göras för att belysa frågornas användbarhet och intervjuens möjligheter till genomförande inom socialtjänstens myndighetsutövning.
- Intervjun bör prövas även med mammor som utövat våld i familjen
- Intervjun kan prövas i andra sammanhang där riskbedömningar görs, t.ex. inom familjerätten och Kriminalvården.
- Ett antal kärnområden som bör ingå i en vidareutbildning för yrkesverksamma socionomer m.m. har beskrivits. Träning i att följa en strukturerad intervju är ett viktigt moment.
- Intervjufrågorna fungerar som underlag för bedömning av mentalisering/reflekterande förmåga.
- Huruvida frågor om mentalisering/reflekterande förmåga också är användbara i barnavårdsutredningar har vi inte kunnat studera.

Inledning

Att utreda och ta beslut i ärenden där barn har utsatts för våld i sin familj är en komplicerad process. Forskningen på området är mycket sparsam i Sverige och inte heller internationellt finns det många studier gjorda. Befintliga studier visar att strukturerade riskbedömningar kan ge stöd i att identifiera och värdera olika omständigheter som kan utgöra en risk för barnet (White & Walsh, 2006).

Regeringen initierade 2007 en särskild satsning på våldsutsatta kvinnor och barn. Inom ramen för denna har forskargruppen iRiSk (insatser och risk-/skyddsbedömningar för våldsutsatta barn) varit involverade i studier kring insatser för barn som bevittnat våld mot mamma samt utveckling av bedömningsinstrument och stödinsatser för våldsutsatta barn (Axberg, Broberg, Eriksson, Hultmann, & Iversen, 2018; Broberg et al., 2015). Dessa studier har finansierats av bl.a. Socialstyrelsen. Det aktuella iRiSk-projektet¹ (Utveckling av ett bedömningsinstrument att använda med våldsutövande föräldrar – ett utvecklingsprojekt i socialtjänstens barnavårdsutredningar) kompletterar denna satsning genom sitt särskilda fokus på att pröva en strukturerad intervju med pappor som utövat våld i familjen.

I rapporten redovisas resultat av våra analyser av intervjuens användbarhet och genomförbarhet i stödverksamheter och inom socialtjänstens myndighetsutövning. Intervjun har testats när pappan söker sig till en stödverksamhet och med pappor inom ramen för barnavårdsutredningar. Uppdraget har dels varit att undersöka användbarheten av intervjuens frågor. *Användbarhet* avser om frågorna i intervjun genererar relevanta svar som är tolkningsbara för intervjuens syfte. Vi undersöker också om specifika frågor i intervjun är tolkningsbara enligt teori om mentalisering/reflekterande förmåga (RF). Dels har vi undersökt genomförbarheten av intervjun. *Genomförbarhet* avser om intervjun är möjlig att genomföra i praktiken.

I rapporten redovisas först forskargruppens tidigare arbete när det gäller iRiSk-projektet och mer specifikt arbetet med att ta fram en intervju för våldsutövande förälder. Därefter följer en analys av gruppintervjuer med dem som genomförde pappaintervjuerna (intervjuare = stödpersoner och handläggare inom socialtjänstens myndighetsutövning) rörande deras användning av intervjufrågorna. De inspelade intervjuerna med pappor analyseras med avseende på följsamhet till intervjufrågorna och med avseende på hur RF-frågorna fungerar. Sedan analyseras inspelade intervjuer med pappor med avseende på om svar på RF-frågor kan tolkas enligt teori om mentalisering/RF.

¹ iRiSk-projektet omfattar också en insatsdel där flera olika stöd- och behandlingsinsatser prövas för våldsutsatta barn. Denna del av projektet leds av professor Kjerstin Almqvist, kjerstin.almqvist@kau.se

Sist finns våra övervägande om vad en kommande utbildning i pappa-intervjun bör innehålla.

Bakgrund

Forskning om risk för partnervåld har framförallt fokuserat på våldsutövande män, och de flesta riskbedömningsinstrumenten avseende partnervåld är avsedda för manliga förövare. Vår tidigare litteraturgenomgång (Axberg et al., 2018) visade att det fanns mer än tio strukturerade riskbedömningsinstrument avseende generell våldsutövande och partnervåld. I litteraturgenomgången fann vi inte några riskbedömningsinstrument som utgår från förövarens roll som pappa. Den information som riskbedömningar bygger på inhämtas sällan direkt från förövaren, utan främst från offret för våld och genom uppgifter ur kriminalregister.

Det strukturerade bedömningsstödet *Spousal and Assault Risk Assessment (SARA)* (Belfrage et al., 2012) och det statistiskt grundade instrumentet *FREDA farlighetsbedömning* (eng. Danger Assessment - DA) (Campbell, 2007) används båda i Sverige. SARA har visat måttlig prediktiv validitet avseende återfall i partnervåld och innehåller anvisningar om riskhantering. FREDA har i internationella studier enbart utvärderats avseende prediktion av dödligt våld. Det finns inga svenska utvärderingar av prediktiv förmåga hos FREDA, och inte heller några svenska normdata.

Inget strukturerat riskbedömningsinstrument för bedömning av partnervåld har utvecklats utifrån ett barnperspektiv. Få studier har gjorts på riskbedömningar inom barnavårdsärenden eller med fokus på barnmisshandel. Studierna visar varierande resultat. Några studier visar att statistiskt grundade riskbedömningar för barnmisshandel, t.ex. CAP (se nedan), har fördelar (Millner & Crouch, 2018), medan andra studier inte har kunnat påvisa sådana resultat (Baumann, Law, Sheets, Reid, & Graham, 2005). De statistiskt baserade instrumenten fokuserar på misshandel och omsorgsbrist. Inget av dessa instrument eller bedömningsstöd har testats vetenskapligt i Sverige, även om användbarheten av instrumentet Family Law Detection of Overall Risk Screen (FL-DOORS) (McIntosh, Wells, & Lee, 2016) har prövats i Sverige (Eriksson, Bruno, & Klingstedt, 2018). Värt att uppmärksamma när det gäller FL-DOORS är att modellen fokuserar på föräldraskap och föräldraförmåga och inkluderar utövare av partnervåld som föräldrar, även om gruppen inte exklusivt står i fokus för modellen.

Tidigare studier, liksom forskargruppens erfarenheter av strukturerade risk- och skyddsintervjuer, visar att strukturerade metoder kan hjälpa handläggaren att rikta

uppmärksamheten mot riskfaktorer som tidigare har förbisetts. Direkta frågor om våldsamt beteende kan vara svåra att ställa i en ostrukturerad intervju medan strukturen gör det lättare att ställa viktiga, men potentiellt känsliga/-obehagliga frågor, t.ex. om våld.

Förutom de instrument som beskrivs i vår litteraturgenomgång från 2018 har vi uppmärksammat ytterligare två frågeformulär: *The Child Abuse Potential (CAP) Inventory*, konstruerat av Joel Milner (Milner & Crouch, 1986), som är ett av de mest använda instrumenten för att bedöma risken för framtida barnmisshandel. CAP består av 77 frågor och har utvärderats i många studier (Milner & Crouch, 2017). En kortversion har konstruerats: *Brief Child Abuse Potential (BCAP) Inventory* (Ondersma, Chaffin, Mullins, & LeBreton, 2005). Skalan har utvärderats med avseende på intern reliabilitet (Ellonen, Rantanen, Lepistö, Helminen, & Paavilainen, 2019) men inte med avseende på prediktiv validitet. Den innehåller 25 frågor uppdelade på delskalor som indirekt mäter riskfaktorer för barnmisshandel: stress, familjekonflikt, rigiditet, upplevd lyckokänsla, känslor av att vara förföljd, ensamhet, ekonomiska problem samt validitets- och lögnskala (Ellonen et al., 2019). Frågeformuläret är inte översatt till svenska.

Kriminalvården har utvecklat ett riskbedömningsinstrument *Risk, Behov och Mottaglighetsbedömning (RBM-B)* som visade god prediktiv validitet när det gäller att bedöma risk för återfall i brott generellt (Kriminalvården, 2019). Däremot används inte något riskbedömningsinstrument som specifikt bedömer risk för återfall i relationsvåld. När det gäller insatser avsedda att förhindra återfall i relationsvåld används inom kriminalvården idag *Relationsvåldprogrammet (RVP)* som är utvecklat och ackrediterat inom Kriminalvården (Kriminalvården, 2020). Programmet bygger på social inlärningsteori och tillämpar tekniker och strategier från kognitiv beteendeterapi (KBT). Omfattningen på programmet är 25 till 40 individuella sessioner 1-2/ggr per vecka. *Integrated Domestic Abuse Programme (IDAP)* har använts som ackrediterat program inom Kriminalvården sedan 2012 (Kriminalvården, 2012), men kommer att fasas ut, då det inte bedöms ha tillräckligt god effekt när det gäller att förebygga nya våldshandlingar. Ett nytt program, *Preventing Domestic Violence (Predov)*, testas för närvarande och man räknar med att programmet ackrediteras ht 2020 (Sveriges Radio, 2019).

Än så länge finns inget program inom kriminalvården specifikt inriktat på utövare av relationsvåld *som föräldrar*. Det delprojekt med utveckling av en risk/skyddsintervju inriktat på våldsutövande föräldrar som redovisas här har pågått parallellt med Kriminalvårdens utvecklingsarbete inriktat på våldsutövare. Det

återstår därmed arbete med att integrera frågan om föräldraskap i det arbete med utövare av relationsvåld som pågår inom Kriminalvården.

När det gäller insatser för våldsutövande föräldrar utanför kriminalvården, i regi av kommuner, regioner och organisationer i civilsamhället, finns vissa exempel på insatser inriktade specifikt på utövare av partnervåld som föräldrar (t.ex. pappagrupp inom ramen för Utväg Skaraborg), och insatser riktade till föräldrar som utövar barnmisshandel (som *KIBB – Kognitiv integrerad behandling vid barnmisshandel*, se Thulin 2019). Även när det gäller den typen av verksamhet återstår dock ett arbete med att integrera frågan om strukturerad bedömning av risk för barnet med insatserna riktade till våldsutövande föräldrar.

Förekomst av barnmisshandel är vanligt i familjer där partnervåld förekommer (Jernbro & Janson, 2017), varför partnervåld och barnmisshandel oftast måste ingå i en och samma bedömning. Det finns flera specifika aspekter att väga in i en sådan bedömning, t.ex. om förövaren tar på sig ansvaret för det våld hen har utövat och vilka långsiktiga riskfaktorer som kan finnas för barnet, något som inte berörs i de existerande instrumenten avseende partnervåld.

Safe and together fokuserar på intervention i familjer med relationsvåld och missbruk (Humphreys, Healey, & Mandel, 2018). Modellen lyfter fram vikten av att samarbeta med förövaren av relationsvåld och analysera den dynamik av våld och missbruk som finns i dessa familjer. Modellen är avsedd för socialtjänstens myndighets- och stödverksamheter och är ingen renodlad riskbedömningsmodell utan snarare en interventionsmodell som fokuserar på bedömning/samarbete med den primära våldsutövaren. Modellen har ett barnperspektiv men har inte barn som primära informanter.

Signs of Safety är en lösningsfokuserad intervention som innehåller element av riskbedömning med möjlighet att ställa frågor till barn (Stokholms stad, 2014). Metoden har introducerats i Sverige men inte testats i någon kontrollerad studie i Sverige eller internationellt. Genom att göra riskbedömning gemensamt med den förövande föräldern, övrig familj och andra centrala personer hoppas man på större öppenhet och samarbetsvilja från familjens sida. Man fokuserar på hur föräldrarna kan agera så att barnet ska känna sig tryggt och säkert. I metoden finns inga specifika frågor till förövaren om dynamiska eller statiska faktorer för att bedöma risk. I en översiktsartikel konstateras att vissa studier visar att riskbedömningar i barnavårdsärenden kan förbättras genom att klienterna inkluderas (Bartelink, van Yperen, & ten Berge, 2015), men vi vet idag inte så mycket på vilket sätt och om Signs of Safety förbättrar riskbedömningen.

Slutsatserna från vår litteraturstudie 2018 och de kompletterande instrument vi har identifierat är:

- (1) Statistiskt grundade riskbedömningsinstrument och strukturerade bedömningar av partnervåld har i några studier visat fördelar jämfört med ostrukturerade bedömningar.
- (2) Vi har inte funnit några riskbedömningsinstrument eller strukturerade modeller som fokuserar på pappor som utövare partnervåld (även om gruppen ingår i FL-DOORS).
- (3) Statistiskt grundade riskbedömningsinstrument och strukturerade bedömningar används i regel inte i barnavårdsärenden i Sverige.
- (4) Litteraturgenomgången har inte identifierat några intervjuer utvecklade för pappor som utövar både partnervåld och barnmisshandel.
- (5) En strukturerad intervju med en misstänkt förövare av partnervåld/barnmisshandel kan troligen utgöra ett viktigt komplement i riskbedömning och beslut om riskhantering (stöd och behandling) i barnavårdsärenden.

Att intervjua förövare av våld i familjen i deras egenskap av att vara förälder

När socialtjänsten utreder partnervåld avser utredningen oftast våld mot barnens mamma av en manlig partner. Utvecklingsarbetet med intervjun har därför i ett första steg inriktats på pappor vilka enligt uppgift har utövat våld mot barnets mamma och/eller sina barn.

Pappor som utpekats som ansvariga för våldsanvändning mot sitt barn eller barnets mamma kan ha skäl att neka eller förminska allvaret i dessa handlingar. Handlingarna kan vara förknippade med skamkänslor (Gottzén, 2013) eller rädsla för att umgänget med barnet begränsas och förövaren riskerar att lagföras för misshandel. Samarbetet med socialtjänstens handläggare inom ramen för en barnavårdsutredning kan därför vara svårt. Handläggaren har två uppdrag att utföra i en barnavårdsutredning: a) att bedöma risk för framtida våld och b) att bedöma vilka stödinsatser som kan vara möjliga för att trygga barnet i hemmet. En förutsättning för att båda dessa syften skall nås i ett samtal är att pappan är villig att ingå i en samarbetsallians med handläggaren. Bättre förutsättningar kan nås om pappan känner att han blir respekterad och vänligt bemött. Den så kallade PEACE-modellen som används i forensiska sammanhang syftar till ett sådant bemötande (Mac Giolla & Granhag, 2016). Dialog och förtroendeskapande samtal måste samtidigt balanseras mot syftet att få pappan att lämna relevant information om sin inställning till dokumenterade eller påstådda våldshändelser samt rörande relationen till barnet och barnets mamma. Bedömning av risk måste innehålla frågor som fångar upp den

våldsutövande förälderns syn på hur våldet har påverkat relationen till barnet och barnets mamma.

Handläggaren behöver ha bra kunskaper om samtalsmetodik, kunskap om barns utveckling och om våldets dynamik. Ambitionsnivån avseende krav på insikt hos förövaren om den skada som kan ha gjorts mot barnet måste inledningsvis vara låg. Erkännande av skuld och ansvar samt reparation av relationen till barnet kan i bästa fall bli resultatet av ett terapeutiskt arbete. En strukturerad intervju bör ses som första steget till att en pappa tar emot erbjudande om att förändra sitt våldsbeteende.

En bedömning av risken för att barn eller mamma ska bli utsatt för mer våld blir troligen mera tillförlitlig om även förövaren intervjuas i en barnavårdsutredning. Om den som utpekats som våldsutövare inte inkluderas som informant finns en risk att viktig information går förlorad och att handläggaren enbart fokuserar på mammans bristande förmåga att skydda barnet från våld (Turney, Platt, & Selwyn, 2011).

Inom barnskyddsområdet och vid bedömning av risk för partnervåld har bedömningar med stöd av *strukturerade instrument* visat sig ha en något bättre träffsäkerhet när det gäller att förutse framtida våld, jämfört med bedömningar baserade på *ostrukturerad informationsinsamling* (Northcott, 2008). Bedömningen är dock bara marginellt bättre än slumpen enligt de få studier som finns, och studierna har inte kunnat förorda något av instrumenten framför övriga (Nicholls, Pritchard, Reeves, & Hilterman, 2013).

En intervju i ett barnavårdsärende måste innehålla frågor om riskfaktorer vilka vanligtvis delas upp i dynamiska och statiska. Dynamiska faktorer som t.ex. arbetslöshet kan ändra sig, till skillnad från statiska faktorer som t.ex. en personlighetsstörning. Intervjun måste också innehålla frågor om skyddsfaktorer och frågor om riskhantering. Då socialtjänsten i de flesta fall skall erbjuda stöd som möjliggör för barnet att växa upp med sina föräldrar, måste riskhantering handla om huruvida förövarens relation till den andra föräldern och barnet kan förbättras eller inte.

Forskargruppens tidigare arbete på området

Tidigare studier i iRiSk-projektet har utvecklat och prövat metoder för insamling av uppgifter som behövs för bedömning av hur stor risk barn som varit utsatta för våld i sin familj löper att utsättas för förnyat och/eller förgrovat våld av vuxna som har omvårdnadsansvar för barnet (Broberg et al., 2015). I uppsättningen av intervjuer och frågeformulär ingick ursprungligen ingen intervju som riktar sig till en våldsutövande förälder, men en sådan har konstruerats senare i processen (Axberg et al., 2018). Den vanligaste familjekonstellation som socialtjänsten kommer i kontakt med är föräldrar med gemensam vårdnad. Om föräldrar inte kommer överens om boende och vårdnad

kan tingsrätten uppdraga en medlare att få föräldrarna att nå en samförståndslösning (Röbäck, 2012). Gemensam vårdnad är vanligast efter skilsmässa och 90-95 procent av barnen har kontakt med båda sina föräldrar efter skilsmässan (Forsell, 2016). Det finns därför i många fall anledning att göra en noggrann riskbedömning på grundval av intervju med den förälder som är den primära våldsutövaren.

Intervjun för våldsutövande pappor som forskargruppen har konstruerat har testats i två stödverksamheter för pappor som har utövat våld i sin familj (Axberg et al., 2018). Intervjun fick positiva omdömen av de stödpersoner som testade den första versionen, och korrigeringar och anpassningar gjordes i intervjun baserat på synpunkter från dessa verksamheter.

Teoretiska och empiriska utgångspunkter för intervjun

Risikfaktorer för barnmisshandel (fysisk och psykisk misshandel samt fysisk och psykisk omsorgsbrist) kan finnas hos föräldrarna själva, hos barnet, i föräldra-barninteraktionen och i familjefaktorer (Myers, 2011). Fysisk barnmisshandel utan någon form av psykisk misshandel förekommer knappast. Däremot kan psykisk barnmisshandel förekomma utan att barnet utsätts fysiskt. Exempel på riskfaktorer för fysisk barnmisshandel och omsorgsbrist är föräldrars depression, problem med impuls kontroll och missbruk (Stith et al., 2009). Utöver detta är höga nivåer av konflikter i familjen eller låg familjesammanhållning kända riskfaktorer. Även en historik av barnmisshandel hos föräldrar, social isolering, uppfostring med hård disciplin och att betrakta barnet som ett problematiskt barn är riskfaktorer. Hos barnet själv är det en riskfaktor att ha en funktionsnedsättning.

Partnervåld kan vara fysiskt, psykiskt eller sexuellt (Breiding, Basile, Smith, Black, & Mahendra, 2015). Riskfaktorer hos en person för att utöva partnervåld är delvis överlappande med kända riskfaktorer för att utöva barnmisshandel och kan omfatta missbruksbeteende, kriminellt beteende, personlighetsdraget explosivt temperament eller psykisk störning samt patriarkala uppfattningar om kvinnors underlägsenhet. Att ha utsatts för övergrepp eller misshandel under barndomen, och situationsfaktorer som att nyligen ha separerat är också riskfaktorer för partnervåld.

I familjer där både partnervåld och barnmisshandel förekommer finns oftare alkohol/drogmissbruk och kriminalitet hos papporna och låg utbildning och psykiska problem hos både mamman och pappan (Dixon, Hamilton-Giachritsis, Browne, & Ostapuik, 2007).

Intervjufrågorna i pappaintervjun har inte som syfte att inhämta detaljerad faktainformation om våldshändelser eller vara en heltäckande utredning av riskfaktorer. Frågorna tar istället utgångspunkt i kända riskfaktorer för partnervåld

och barnmisshandel för att utreda om dessa är förknippade med negativ interaktion mellan pappan och barnet samt pappan och barnets mamma. Intervjufrågorna fokuserar på pappans syn på sin roll som förälder, hur han reflekterar över våldshandlingar, konflikter med barnets mamma, eget mående och eventuella traumatiska upplevelser. Eventuell bedömning avseende akut fara görs innan eller parallellt med pappaintervjuns genomförande, t.ex. med hjälp av SARA-bedömning (Spouse Assault Risk Assessment) eller FREDAs bedömning.

När t.ex. pappans psykiska ohälsa berörs i intervjun tillfrågas pappan om han kan beskriva specifika riskfaktorer, t.ex. personlighetsdrag eller självmordstankar, om förekomst av våld och övergrepp under barndomen. Därefter ombeds han beskriva hur han tänker att dessa händelser påverkar honom själv som person och som förälder.

Pappan ombeds att reflektera över olika händelser som involverar interaktion med barnet (när barnet blir upprört eller ledset, behöver omsorg eller när det har hänt negativa saker). Intervjun syftar till att avtäckta riskfaktorer förknippade med den negativa interaktionen med barnet. Frågorna är konstruerade utifrån fynd i studier som visat att pappor som utövar partnervåld kan ha relativt lite intresse i sina barn (Hester, Kelly, & Radford, 1996), har brister i empati gentemot barnet (Guille, 2004) och kontrollerar mammans föräldraskap (Bancroft & Silverman, 2012). I en svensk studie där man har intervjuat barn till våldsutövande pappor fann man att barnen upplevde sina pappor som kontrollerande, oengagerade och att de brast i stöd och omsorg (Cater & Forssell, 2014).

iRiSk-intervjuns frågor fångar upp om pappan ser händelser, känslor och relationer på samma sätt som det finns beskrivningar av från annat håll (övriga iRiSk-intervjuer, övrig information i ärendet). Det gäller t.ex. barnets upplevelse av otrygghet med pappan, känslor och beteenden hos barnet (upprördhet, ledsenhet, ilska). Om pappan beskriver sådana känslor och beteenden ställs frågor som indirekt berör pappans inlevelse i dessa känslor och beteenden.

En strukturerad intervju hjälper stödpersonen/handläggaren att ställa ett brett urval av viktiga frågor om våld baserade på forskning om riskfaktorer. Strukturen är avsedd att hjälpa handläggaren att ställa frågor som är känsliga och konfrontativa och därmed svåra att ställa i en öppen intervju. Strukturen innebär samtidigt att handläggaren måste frångå individuellt anpassade intervjufrågor. Handläggaren kan dock frångå formuleringarna i frågorna om det uppenbart inte är relevant att ställa frågan som föreslaget i intervjun.

Mentalisering/reflekterande förmåga (RF)

Medförfattare Fil. Dr. Clara Möller, Linköpings universitet

Begreppet RF introducerades av Peter Fonagy och medarbetare i början av 1990-talet (Fonagy, Steele, Steele, Moran, & Higgitt, 1991) och det har vunnit stort gehör inom psykoterapin. Den breda definitionen av RF är att det är en förmåga hos människan att förstå att man själv och andra har ett inre mentalt liv som fungerar för att begripliggöra eget och andras beteende. RF involverar både kognitiva och känslomässiga processer. RF är, till skillnad från empati, kopplat till reglering av affekter hos föräldern själv och barnet.

Teorin om RF har sitt ursprung i anknytningsteori och mer specifikt i Adult Attachment Interview (AAI) som avser att mäta en vuxen persons aktuella mentala representationer av sin relation till föräldrarna när man var barn (Fonagy, Target, Steele, & Steele, 1998). Om barnet växer upp i en omsorgsmiljö där föräldrar inte har kapaciteteten att förstå sitt eget och sitt barns beteende, känslor och tankar finns en risk för utveckling av psykopatologi hos barnet. Om barnet t.ex. uttrycker rädsla måste föräldern kunna tolka och reglera denna känsla hos barnet. Vid brist på RF finns det risk för att föräldern reagerar med samma känsla som barnet utan att förstå vad barnet uttrycker, har intention att vilja göra och vad hen behöver (Lyons-Ruth, 2007). För att skapa trygghet hos ett barn i affekt måste barnets känslor speglas av föräldern såtillvida att föräldern inte bara reagerar instinktivt på det stimuli affektuttrycket är, utan att föräldern också kan skapa sig mentalt utrymme i förhållande till affekten och tänka kring den och vad den innebär att barnet behöver. I praktiken syns detta till exempel när en förälder sträcker ut armarna mot sitt gråtande barn och har ett bekymrat, medlidsamt uttryck i sitt eget ansikte. Vid låg egen reflektionsförmåga (RF) skulle barnets gråt istället kunna medföra rynkade ögonbryn, en suck och ett irriterat uttryck hos föräldern som känner sig störd över barnets gråt. RF som alltså bygger på frågorna i Anknytningsintervjun är en operationalisering av begreppet mentalisering (Fonagy et al., 1998).

Två intervjumetoder har utvecklats för att klassificera reflekterande förmåga hos föräldrar: Parent Development Interview (PDI) (Slade, Berger, Bresgi, & Kaplan, 2010) och Working Model of the Child Interview (WMCI) (Zeanah, Keener, & Anders, 1986). WMCI har prövats i flera studier med goda resultat när det gäller riskfaktorer för utveckling av psykisk ohälsa t.ex. av Benoit m fl. (Benoit, Parker, & Zeanah, 1997). Intervjuerna är halvstrukturerade och har nära koppling till AAI då båda avser mäta den vuxnes inre arbetsmodeller av sina erfarenheter. Medan AAI intervjun efterfrågar exempel på relationer som ligger långt tillbaka i tiden, efterfrågar man i PDI och WMCI intervjuerna erfarenheter som ligger nära i tid och fortfarande är under

utveckling (Slade, 2005). Exempel på intervjufrågor i PDI är 'Kan du beskriva ett tillfälle när du och ditt barn inte kom överens?' (eng. "Describe a time in the last week when you and your child really clicked/didn't click"). Man efterfrågar beskrivningar av föräldrars förståelse av egna och barnets inre upplevelser i situationer med hög grad av känslomässig upprördhet (Slade, 2005). Intervjun syftar till att mäta föräldrarnas förmåga till att ha distans till egna känslomässiga reaktioner och reflektera över barnets intentioner i situationer av stress eller konflikt (Kelly, Slade, & Grienenberger, 2005).

RF skalan i PDI går från -1 (aktivt avvisande av mentalisering) till +9 (exceptionell mentalisering). Svar på varje intervjufråga ges en poäng och bedömaren använder dessa poängar till att bedöma en total poäng för hela intervjun (Möller, 2018). Basal RF (-1 – 3) innebär att föräldern inte förmår att länka känslorna till egna eller barnets mentala tillstånd och reagerar enbart på barnets beteende ("hon gråter, fast det finns ingen anledning att gråta"). Vid medelhög RF (4 – 6) kan föräldern visa förmåga på en tentativ hållning där hen ger uttryck för att man inte kan veta säkert vad någon annan känner men att man ändå kan göra sig en hypotes ("han var nog ledsen tror jag"). Vid hög RF (7 – 9) kan föräldern länka samman barnets och sitt egna fysiska tillstånd (hunger), mentala tillstånd och beteende ("Hon grät när hon slog sig och jag var själv upprört och inte orkade lyfta upp henne och trösta, som om att tänkte att hon borde förstå konsekvenserna av sitt handlande – det måste ha känts konstigt för henne"). RF är att som förälder aktivt kunna förstå och handla utifrån utbytet mellan det egna och barnets mentala tillstånd, samt att förstå att det är föräldrarnas uppgift att hjälpa barnet.

Mentalisering och våldsbenägenhet

Teoretiskt kan länken mellan mentalisering och våldsbenägenhet förstås som att förmågan att begripliggöra och reglera sina egna affekter (mentalisering kring sig själv i stunden) hämmar impulser att agera ut för att få utlopp för vad man känner. Enligt Fonagys resonemang behövs en mentaliserande omgivning för att det lilla barnet ska lära sig att identifiera, förstå och ge uttryck för sina känslor på ett socialt acceptabelt sätt istället för att ge efter för impulsen att t.ex. slå den som tagit ens leksak eller på annat sätt väckt negativt laddade känslor hos en. Den som inte fått hjälp att uppmärksamma, benämna och reflektera över sina känslor kommer istället erfara starkt obehag kopplat till intensiva affekter och får efter hand lägre tolerans för negativa känslor. Dels finns ingen riktig buffert mellan stimuli och respons (vilket mentaliseringsförmågan annars fungerar som) och dels blir erfarenheten att det gäller att agera snabbt innan obehaget eskalerar. Fonagy tar även upp att affekten skam är

särskilt svår att reglera och menar att den inte sällan föregår aggressiva impulser. Aggressiviteten blir det sätt som den skamupplevande använder för att värna och återuppbygga sitt själv (Fonagy, 2004). Om ens mentalisering är sänkt innebär det att en upplevelse av skam inte bara erfars som en tillfällig känsla av att inte duga och få höra till, utan att hela ens själv blir förintat utan att det finns någon utväg (eg. exempel på psykisk ekvivalens). Kan man däremot få hjälp att mentalisera kring sin förödmjukelse så innebär det att man kan få tillgång till att känslan är övergående och att man är annat än bara sin skam.

Mentaliseringsförmågan fungerar som en buffert för aggressivitet på två sätt, dels genom ovan beskrivna självreglering av affekter, dels genom att det är oerhört mycket svårare att skada en person om man sätter sig in i den människans känslor och tar in att den personen är rädd, sårbar, ledsen osv. En i stunden sänkt mentalisering för den andre möjliggör att se hen som ett avhumaniserat objekt som det är legitimt att bruka våld emot.

En studie har visat att lägre RF hänger samman med högre benägenhet till våldsbrott (Levinson & Fonagy, 2004). Man jämförde kriminella män med psykiatriska patienter och med en kontrollgrupp utan varken historia av brott eller psykisk ohälsa och fann att de kriminella låg signifikant lägre i mentalisering än de andra grupperna. Allra lägst i RF låg förövare som begått våldsbrott i en parrelation (jämfört med egendomsbrottsdömda). En svensk studie har också visat låg RF bland unga kriminella (Möller, Falkenström, Larsson, & Holmqvist, 2014). PDI har prövats i några få studier med mammor. En studie indikerar att föräldrarnas reflekterande förmåga samvarierar med föräldrarnas egen anknytningshistoria och med barnets anknytningsbeteende (Slade, Grienenberger, Bernbach, Levy, & Locker, 2005). PDI har använts med våldsutövande pappor och man fann ett samband mellan låg RF och upplevelser av fysisk misshandel i barndomen hos dessa pappor (Mohaupt & Duckert, 2016). De som ingick i studien hade generellt låga nivåer av RF. Forskarna föreslår fördjupade studier av begreppet RF i relation till våldsutövande pappor. PDI har använts i en interventionsstudie med mammor som sitter i fängelse (Sleed, Baradon, & Fonagy, 2013). Studien visade bl.a. att högre grad av RF hos mammor var relaterad till positiv interaktion mellan mammor och barn. Studier av våldsutövande pappors RF är få. En studie kunde inte påvisa något samband mellan RF och föräldraförmåga, men studien var liten och RF-förmågan var låg (RF = 3) bland studiedeltagarna (Stover & Coates, 2016).

Att bedöma mentalisering/reflekterande förmåga

Mentalisering kan vara *implicit* vilket är en omedveten, icke-verbal och automatiserad process, t.ex. avläsning av andras ansiktsuttryck och kroppsspråk för att förstå egna eller andras intentioner, alltså hur beteende motiveras av tankar och behov. *Explicit* eller *kontrollerad mentalisering* är övervägande medvetna och viljestyrda processer som t.ex. när vi försöker att reda ut en konflikt som vi är involverade i. *Externt* orienterad mentalisering är kopplad till implicit mentalisering. Det är språkliga och symboliska processer och involverar aktiviteter i pre-frontalt cortex och sådant som t.ex. personer med autismspektrumstörningar har svårt för. *Internt* orienterad mentalisering är en viljestyrd handling där man använder sin fantasi till att förstå andras eller egna mentala tillstånd. Man tolkar in motivation och intentioner utifrån tolkningar av inre tillstånd som inte omedelbart kan observeras i form av handlingar.

Två andra dimensioner av mentaliseringsbegreppet som är viktiga i detta sammanhang är: *offline* är när man reflekterar över tidigare händelser eller erfarenheter, respektive *online* när man reflekterar över aktuella upplevelser här och nu. Offline mentalisering är mera kognitivt orienterad och omfattar *explicit orienterad* mentalisering.

De aspekter av mentalisering som vi är intresserade av är: den *explicita mentaliseringen*, den som är *internt orienterad* och den som är *offline*.

Den aktuella studien

Studien kommer att fokusera på informationsinsamlingen i en strukturerad risk- och skyddsintervju med våldsutövande pappor. Vi undersöker om papporna förmedlar relevant information om sig själv och sitt beteende, hur pappor upplever att svara på frågorna, och om handläggare/stödpersoner är följsamma till intervjufrågorna. Vi undersöker också om de för ändamålet introducerade frågorna är användbara för att bedöma grad av reflekterande förmåga (RF). Vi avser också undersöka om intervjun är möjlig att genomföra i ordinarie barnavårdsutredningar. Sist kommer vi att ge ett förslag på vilka moment en kommande utbildning i pappaintervjun bör innehålla.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet är att undersöka om en strukturerad intervju med en pappa som utövat våld i sin familj kan generera ett kompletterande underlag för en handläggares bedömning i en barnavårdsutredning.

Frågeställningarna som undersökts är:

- 1) Upplever stödpersoner och handläggare att intervjuens frågor stimulerar till ett samtal där pappan bidrar med information om sig själv och sitt beteende på ett sätt

som är relevant för a) fortsatt barnavårdsutredning b) eventuell stödinsats (genomförbarhet)?

2) Hur upplever papporna själva att svara på intervjufrågorna?

3) Genererar intervjufrågorna relevant information om kända riskfaktorer baserade på tidigare forskning (användbarhet)?

4) Hur följsamma är stödpersoner och handläggare till strukturen i intervjun?

5) Kan en undergrupp av intervju svaren tolkas enligt mentaliseringsteori (reflekterande förmåga)?

6) Vilka moment bör en framtida kurs i intervjumetodiken innehålla?

Tillvägagångssätt

Studiedesignen har byggts på erfarenheter gjorda från tidigare projekt där risk/skyddsintervjuer utvecklats och prövats, samt i ett tidigare pilotprojekt om risk/skyddsintervjuer inom ramen för barnavårdsutredningar (Axberg et al., 2018; Broberg et al., 2015). Projektet har godkänts av etikprövningsnämnden (Dnr: 032-13 samt Dnr: 904-16/Ö 32-2016). Det aktuella projektet har godkänts av etikprövningsnämnden 2019-08-20 (Dnr: 2019-03143).

Projektet har pågått under kalenderåret 2019 och datainsamlingen påbörjades i september månad. Två stödverksamheter som vi tidigare samarbetat med samt ytterligare en verksamhet som visade intresse för att ingå i projektet har deltagit i datainsamlingen. Två myndighetsenheter inom socialtjänsten har deltagit i datainsamlingen. Vid verksamheterna har totalt åtta intervjuer genomförts och två intervjuer spelades in men kunde på grund av tekniska problem inte spelas upp.

Deltagande verksamheter har fått en halvdags introduktion till hur man genomför riskbedömningsintervjun. Projektledaren har haft löpande konsultationer med verksamheterna under hösten 2019.

Forskningspersoner har rekryterats när socialtjänsten får in uppgifter om våld i familjen och inleder en barnavårdsutredning respektive när en pappa vänder sig till en stödverksamhet pga. sitt våldsbeteende. Inom myndighetsenheter ingår intervjun i socialtjänstens utredning och inom stödverksamheter som ett underlag inför beslut om typ av stödinsats. Papporna tillfrågades oftast om deltagande efter ett till tre besök på respektive enhet.

Intervjuns struktur

Ett användarstöd har tagits fram till hjälp för handläggare att genomföra intervjun. Användarstödet innehåller bakgrundsinformation om intervjun och konkreta instruktioner för hur man genomför en strukturerad intervju i ärenden med en våldsutövande pappa. Den framtagna intervjun syftar till att (1) främja en positiv relation mellan handläggare och pappan (2) främja pappans motivation att reflektera över sitt beteende och sina handlingar (3) få information av värde för riskbedömningen och (4) påbörja ett samtal om eventuellt behov av stödinsats.

Intervjun innehåller åtta olika delar:

- A. Relation till barnet
- B. Psykiskt mående
- C. Vårdnad, boende, umgänge
- D. Relation till barnets andra förälder
- E. Våld
- F. Hot och förföljelse
- G. Social situation
- H. Föräldrarnas behov av stöd

Utgångspunkter för intervjun

Socialtjänstens myndighetsutövning. Förhållningssättet i samtalet är viktigt för om pappan kommer att vilja samarbeta med intervjuaren och lämna tillförlitlig information. Handläggaren skall undvika att på förhand bestämma sig för vad som har hänt i familjen. I intervjun måste handläggaren därför visa sig intresserad av pappans uppfattning om det som hänt i familjen. Ett sådant samtalsklimat tror vi kan underlätta ett svårt samtal där pappan kan vara rädd för vad som kommer att beslutas om vårdnad, umgänge eller boende.

Å ena sidan är det viktigt att intervjun inte ökar pappans eventuella känslor av maktlöshet, rädsla och självkritiska tankar om sin föräldraroll utan syftar till att samla in information. Avsikten är att skapa en vänlig och icke-dömande atmosfär i samtalet och att ge pappan viss kontroll över själva samtalsituationen, även om intervjun ska ge underlag för myndighetsutövande. Pappan skall ges utrymme att reflektera över relationen till sitt barn och till barnets mamma. Handläggaren måste balansera samtalet mellan att vara dialoginriktat, utredande och reflekterande.

Å andra sidan är det viktigt att samtalet inte blir en monolog från pappans sida med syftet att lägga ansvaret för våldet på andra. Handläggaren måste vara uppmärksam på att det kan finnas en stark motivation att undvika att tala om händelser kring våld som är olämpliga, olagliga eller skambelagda. De utredande

samtalen med pappor skall inte vara terapeutiska, utan fokusera på att göra sammanhanget begripligt och säkra pappans rättighet att uttrycka sig.

Stödverksamheter. Inom stödverksamheter svarar pappan på frågorna i ett annat syfte – för att ge stödpersonen ett underlag för att föreslå eller fokusera på vissa problemområden i den fortsatta kontakten. Vi forskare förväntar oss att man i stödverksamheter i synnerhet får kunskap om frågornas användbarhet.

Metod

Datainsamling

Deltagare. Två stödverksamheter som prövade den första versionen av intervjun under 2018 har fortsatt sitt deltagande i innevarande projekt och därutöver rekryterades en ny stödverksamhet. Inom socialtjänstens IFO deltar en enhet som också är med i forskningsprojektet som omfattar iRisK-intervjuerna med mammor och barn (Axberg, 2017) samt en enhet som deltar i Införandeåret som bedrivs under 2019 på initiativ av Socialstyrelsen (Socialstyrelsen, 2019). Handläggare och stödpersoner rekryterar i sin tur forskningspersoner bland pappor som söker sig till stödverksamhet eller är aktuella p.g.a. ett barnavårdsärende.

Procedur. Både pappor, stödpersoner och handläggare deltog i projektet som forskningspersoner. Stödpersoner och handläggare informerades om projektet när vi träffade dem något av de andra forskningsprojekten eller kontaktades på telefon. Skriftligt samtycke erhöles från stödpersoner/handläggare. Pappor informerades om forskningen i den inledande fasen av kontakten. Pappor fick skriftlig information att läsa hemma för att därefter ge sitt samtycke. I stödverksamheter fick pappor information om att intervjun är avsedd för socialtjänstens kontext, men att frågorna är sådana som man i stödverksamheten ändå kommer att beröra inledningsvis. Pappan ombads efter intervjun att besvara fem frågor om hur det var att bli intervjuad (Brukarfrågor).

Intervjuer med pappor. Stödpersoner och handläggare spelade in intervjuer som genomfördes med hjälp av intervjun. De uppmanades att följa frågeordningen i intervjun, välja bort frågor man tyckte var irrelevanta, men alltid ställa de frågor som testades med avseende på att mäta mentalisering/RF. Intervjuerna spelades in med ljudupptagare och transkriberades enligt principerna för Adult Attachment Interview (Main, 1996). Aidentifierade citat användes i rapporten.

Gruppintervjuer med handläggare om att använda intervjun. Stödpersoner och handläggare intervjuades i grupp på plats eller via digital länk. Gruppintervjuerna följde var semistrukturerade. Handläggare och stödpersoner ombads beskriva hur de gick till väga konkret när de intervjuade pappan. Citat har tagits från grupp-

intervjuerna och av anonymitetskäl utan hänvisning till vilken verksamhet de kommer ifrån, eftersom det inte har betydelse för analysen.

Sammanställning och analys av svar från gruppintervjuer med stödpersoner och handläggare. Rapportens förste författare genomförde intervjuerna, skrev löpande anteckningar och använde inspelade intervjuer som stöd för minnet. Intervjusvaren sammanfattades utifrån huvudfrågeställningen om pappan bidrar med information om sig själv och sitt beteende på ett sätt som är relevant för stödverksamheten. Rubrikerna från intervjun användes som struktur för återgivning av intervjusvaren. Sammanställningen grundas på anteckningar och genomlyssnande av inspelade intervjuer, där också citat transkriberades. Efter sammanfattning av intervjuvar lyssnade den första författaren åter på inspelade intervjuer för att kontrollera att alla väsentliga synpunkter tagits med i rapporteringen. Först redovisas resultatet av gruppintervjuer med stödverksamheterna (N=3) med totalt sex stödpersoner. Därefter resultatet av intervjun med två handläggare som genomfört en (N=1) intervju tillsammans inom ramen för en barnavårdsutredning. När det i resultatdelen står "informanter" avses stödpersoner och handläggare.

Mentaliseringsteori/reflekterande förmåga (RF)

Medförfattare Fil. Dr. Clara Möller, Linköpings universitet

För att svara på om en undergrupp av svaren kan tolkas enligt mentaliseringsteori/RF behövs det att intervjupersonen ges möjlighet till och aktivt inviteras att reflektera över sig själv och andra som varelser med en inre, mental värld som kan förklara varför de beter sig som de gör (Fonagy et al., 1998). För de flesta människor är det en förutsättning att man känner sig någotsånär trygg om man ska vara villig att berätta mer om sina personliga svårigheter och erfarenheter. Intervjuaren behöver därför vara bekant med frågorna och vad det är som ska bedömas så att hen skapar ett så bra underlag som möjligt. Därtill behövs att underlaget är standardiserat, så att alla intervjupersoner fått samma chans att delge sin förmåga, oberoende av vilken intervjuare de råkat hamna med. Ett standardiserat underlag medför också att den som sedan skattar intervjun och bedömer förmågan till mentalisering, kan jämföra med hur människor/föräldrar "brukar" svara på den här typen av frågor och sätta in det enskilda svaret på en slags skala över låg, normal eller god mentaliseringsförmåga.

Huvudfrågorna i intervjun som avser RF (t.ex.: *Ge ett exempel på när barnet blivit upprörd/arg/ledsen?*) tar utgångspunkt i pappan själv (n = 1), pappan-barn relationen (n = 2), barnet själv (n = 4) och pappans relation till barnets mamma (n = 3). Under varje av de tio huvudfrågorna finns tre till fem underfrågor (t.ex. *Hur tror du att ditt barn*

kände sig när det hände?). Pappornas svar i de inspelade intervjuerna skrivs ut ordagrant och RF-koderaren Clara Möller (CM) har enbart haft tillgång till svar på RF-frågorna. CM, som har kodat intervjuerna med avseende på deras användbarhet rörande RF-kodning, har genomgått utbildning och reliabilitetstest vid Anna Freud Center i London och har använt RF-intervjuer i sin egen forskning samt utbildat andra i intervjuande och bedömning av mentaliseringsförmåga.

Resultat

Pappornas barn

Av de åtta barnen till de intervjuade papporna är fyra flickor och fyra pojkar. Lägsta ålder är 1 år och högsta ålder är 7 år ($M = 3,4$, $Sd = 2,1$). Fyra av barnen bor med båda föräldrarna, två växelvis och två enbart med mamman. För de två barn som bor tillsammans med enbart mamman finns umgänge i ena fallet, dock i mindre utsträckning än vad pappan önskar. I andra fallet finns inga uppgifter om eventuell umgänge, men möjligheten är för närvarande begränsad på grund av pappans sociala situation. För sju av barnen har föräldrarna gemensam vårdnad, medan det för ett av barnen är mamman som har ensam vårdnad.

Uppgifter om papporna. För sex av papporna finns uppgift om civilstånd. Fyra pappor är gifta eller sambo med barnets andra förälder, en är gift eller sambo med annan än barnets förälder, och en är i en ny relation men ej sammanboende och för två pappor saknas dessa uppgifter. För två av papporna finns uppgift om att de haft tidigare kontakt med verksamheterna, i ena fallet under en begränsad period och i andra fallet en kontakt som avbrutits på pappans initiativ. Stödpersoner och handläggare hade träffat papporna innan intervjun mellan ett och sex besök (median 2.5).

Sammanfattningsvis har de intervjuade papporna oftast barn i förskoleålder. Föräldrarna har oftast gemensam vårdnad och barnet har kontakt med båda föräldrarna. Stödpersoner och handläggare träffade papporna några få gånger innan intervjun.

Analys av intervju med handläggare inom socialtjänsten

En intervju gjordes inom ramen för en barnavårdsutredning. Intervjuerna var två handläggare, den gjordes på distans över telefon. Intervjun gjordes som ett komplement till övriga iRISK-intervjuer med barn och mamma. Pappaintervjun upplevdes tillföra viktiga perspektiv till utredningen. Man var nöjd med strukturen på intervjun, att man började med mer "lättsamma saker" (relation) först och sedan gick över till frågor om våld.

”Jag tycker inte jag haft något liknande samtal med en pappa innan. (...) inte så ingående, då tror jag mer det är kvinnorna vi frågar om detaljer.” (...)

De framhävde det som gynnsamt att fråga om positiva aspekter av pappans interaktion med barnet.

”Det som uppskattas mycket är att man också frågar om saker som fungerar. Att man inte bara blir problemfokuserad. Jag gillar jättemycket dom frågorna om relationen mellan barn och förälder. Han gillade också att få berätta att han och barnen hade ganska fina stunder ihop.”

”Det blev ju mycket frågor om våldet och hur det har sett ut och jag tycker det fanns ju möjlighet att beskriva hur det har sett ut och i deras relation och (...) som är relevant för att vi ska kunna göra nån skyddsbedömning kring barnen, det är det som varit det viktigaste för oss i den här utredningen.” (...) ”För jag tror inte vi kände efter intervjun var klar att vi inte hade en massa fler frågor som vi behövde ställa.”

Analys av svar från gruppintervjuer med stödpersoner

Om att arbeta med en strukturerad intervju

Ingen av stödpersonerna har tidigare använt en strukturerad intervju för våldsutövande. Överlag fanns en acceptans för metoden. Eftersom metoden var ny för stödpersonerna upplevde man begränsningar som ’nybörjare’ – orientering i de specifika frågorna och strukturen. Några upplevde det som en begränsning att man måste hålla sig till intervjustrukturen. Några tyckte att strukturen inkräktar på relationen och att man måste addera individuellt anpassade följdfrågor och kommentarer.

”Jag tycker det har varit ganska bra i det stora hela. Det var många bra frågor att ställa, samtidigt så har jag känt att jag har blivit lite låst vid frågorna. (...) att en del frågor hade jag velat ställa lite mer följdfrågor till. Men kände inte att kan jag göra det i det just när det är en studie. Så de naturliga följdfrågorna tappar jag bort. Eller satt och klämde lite på.”

”Det är ju en intervjuguide. Det är inte ’intervjumanuskript’. Det är ju nånting man får göra till sitt eget, utifrån den person man är själv.”

”Att man också behöver ha nån slags relation eller skapa en relation eller förtroende för att kunna ställa dom här frågorna. För det är inte vilka frågor som helst heller”

Stödpersonerna tog upp att frågor om våld är belagda med skam, skuld och rädsla och att frågorna om våld i intervjun hjälper till att inte av bekvämlighet eller eget obehag undvika ämnet.

”Jag tänker att det är ju så att när man jobbar med våld så hamnar man där själv ibland att man, utifrån nån slags (...) man kanske haft många samtal, att man liksom inte följer upp våldet tillräckligt noga, vi befinner oss här, det är lite bekvämt, skönt på nåt sätt för vi, för att det är jobbigt att befinna sig i det med skuld och vara den där, både för mig som behandlare å klient så att säga.”

”Jag tycker det är ett område som behöver adresseras som är lite svårt men som man behöver ge sig in i, då tycker jag det här var hjälpsamt att närma sig.”

Brukarfrågorna

Två av papporna har svarat på brukarfrågorna. Det framkommer av deras svar att vissa av frågorna upplevs som alltför lika varandra eller otydliga. Ett förslag som framkommer är att frågorna skulle kunna bli tydligare med hjälp av kompletterande exempel. En av papporna tyckte att frågan om ifall han gjort något för att skydda sitt barn från våldet var särskilt svår att svara på. Den andra pappan hade inget att anmärka på frågorna i sig, men lyfte fram att det är påfrestande att prata om saker man har gjort mot sitt barn eller mot sin partner och att det därför kan ta lång tid att svara på frågorna. En av papporna lyfte fram att det skulle varit bra om frågorna varit anpassade efter barnets ålder.

Frågornas användbarhet

Informanterna uttryckte sig övervägande positivt om användbarheten av frågorna för fortsatt insats. Någon tyckte att svar på frågorna hade fångats upp i en öppen intervju ändå medan en annan framhöll att just den strukturerade intervjun fick pappan att prata om sådan som inte skulle kommit fram annars.

Föll det sig naturligt att be dem (forskningspersonerna) svara på dessa frågor när du, alltså passade det in i det du är avsedd för att göra i den här verksamheten? ”Inte helt och hållet men å andra sidan så är det inte helt bortkastad heller (...) Även om det kanske inte blev någon ny information, utifrån att vi hade haft samtal tidigare, kanske.”

Intervjufrågorna, fokuserar de på ämnen som är relevanta för eran verksamhet? "Det gör dom i högsta grad tycker jag. Både våldet i sig och relationen till mamman och barnet och sociala situationen täcker ju in stora delar, så det måste jag ju säga"

"Jag tycker att en del saker som handlar om relationen till barnen och olika situationer där det på olika sätt hade förekommit våld var hjälpsamma för jag är inte säker på att den pappan hade pratat om det tidigare och jag inte säker på att han hade pratad om det på samma sätt, om jag tagit upp det i ett vanligt samtal."

Frågorna om relationen mellan pappa och barn uppskattades eftersom svaren hjälpte att förstå vilka problem pappan kunde ha i relationen med sitt barn.

"... i det samtalet gav det jättemycket i form av att förstå hans oförmåga att ta barnets perspektiv. Dom fetstilta frågorna, han hade jättesvårt att svara på dom och typ 'det vet väl inte jag' så det var jättetydligt att föräldrar med mentaliseringssvårigheter kommer att få svårt med dom frågorna."

"...det var bitvis väldigt svårt för den ena föräldern att sätta sig in i hur det blir för barnet. Och den andra hade väldigt mycket enklare för att göra det, och kunde verkligen tänka sig in i hur det var, eller åtminstone mycket mer än ena."

Hade svaren någon betydelse för vidare insats? "Ja men på ett sätt. För det är skillnad om man sitter med en förälder som förstår att jag gör mitt barn illa och det här blir svårt för mitt barn, jämfört med om en förälder inte kan förstå det alls."

Någon informant uttryckte uppskattning över att standardiserade frågor ställdes (om partnervåld) även om det inte var anledning till kontakt och inte heller känt för stödpersonen.

"...kanske inte finns ett erkännande av partnervåldet, däremot aggression mot barnet, det blir aggressionsproblematik istället (...) intervjun hjälpte ju till att han började prata om det (partnervåld) på ett annat sätt..."

"Mina reflektioner efter den intervjun blir att man kan se att den här mannen behöver stöd (intervjuarens anm: som förälder)..."

Behov av anpassning av intervjufrågorna och utformning av intervjun

Stödpersonerna hade inga synpunkter på layouten. Någon handläggare tyckte att man skulle reducera antal frågor men gav inget förslag på vad som kan tas bort. I en verksamhet önskade man samstämt en sammanhangsmarkering innan första frågan

om relation till barnet (frågorna 1 till 11) alternativt lägga avsnitten om boende, vårdnad, umgänge och social situation först i intervjun. Följdfrågor ställs i vissa frågor enbart vid nekande svar och en handläggare önskade att följdfrågor föreslås även vid jakande svar (t.ex. 'Om nej, vad är det som hör honom/henne otrygg?'). Förslaget att ordet 'skuld' byts ut mot 'ansvar' framkom. I alla verksamheter rapporterade man om att pappor tyckte att (följd-)frågor upprepades, t.ex. om barns reaktion på olika typer av våld – klienten reagerade på det (s 8, s 9).

"...för han tänker att det är samma reaktion eller.. men jag har ju svarat på det redan, jag känner samma eller jag förstår att det skadar barnet på samma sätt, att man har samma förståelse oavsett vilken typ av våld man har utfört."

I en verksamhet hade man synpunkter på ordningen i frågeområden och önskade att intervjun inleds med frågor om boende, vårdnad och umgänge/kontakt samt social situation innan frågor om relation till barnet ställs. Några frågor förutsätter att pappan har ett barn som är över en viss ålder ("Hur tror du att ditt barn känner inför er relation?"/"Vad tror du ditt barn tycker om att vara med dig?")

Avrundningen av intervjun kan göras med en uppmaning till pappan om att göra en allmän reflektion om han har några tankar om de frågor han har svarat på.

"När vi hade gått igenom frågorna, att jag frågade hur det kändes för honom och om det var nånting som han hade lagt märke till som var nytt för honom. (...) Jag funderar på här på slutet, där ni har Intervjuarens reflektioner. Där skulle man kanske kunna ha nån mer allmän fråga till pappan Nu när vi avslutar det här, är det nånting som blir tydligt för dig? Där man bjuder in till nån allmän reflektion för att se var han efter intervjun, har han fastnat i nån speciell del eller blivit bekymrat över någonting."

Användning och sammanställning av intervjusvaren

Sammanställningshjälpen som finns på de sista sidorna i intervjun användes av en av de sex stödpersonerna. Hen tyckte att det tydliggjorde vilka slutsatser man kan dra av intervjusvaren. I övrigt angavs tidsbrist och inga skäl alls för att inte använda sammanställningshjälpen.

Etiska och juridiska aspekter

Få kommentarer ang. juridiska och etiska aspekter på intervjun. En informant framhävde vikten av att informera pappan om att han kan låta bli att svara på frågor. En informant tog upp behovet av att kunna använda intervjun med båda föräldrarna.

”Det som var svårt i relationen till den pappan var, och jag hade mamman i samtal sen också, var att det framkom (...) att mamman också hade utsatt barnen för en del kränkningar, vad jag skulle kalla psykiskt våld, på gränsen till fysiskt våld, och det kände jag att det var svårt att hantera för att just här skulle det va så mycket fokus på honom. (...) Man skulle behövt använda frågorna med mamman också.”

Övriga teman

Frågeformulär rörande psykiska problem, traumareaktioner, alkoholmissbruk, uppfostringstrategier och våld i parrelationer fanns till hands i intervjun, men inga sådana formulär användes. Handläggare och stödpersoner tyckte att de hade förutsättningar kunskapsmässigt för att använda intervjuerna. Intervjun användes med samboende och skilda föräldrar och fungerade i dessa familjekonstellationer. Informanterna angav inga områden som saknades i intervjun. Stödpersonerna ser inga hinder för att använda intervjun med mammor. Samtliga stödpersoner var intresserade av att fortsätta pröva intervjun under ytterligare ett år.

Intervjufrågornas förmåga att fånga upp information om riskfaktorer

Om intervjufrågorna genererar relevant information om kända riskfaktorer baserad på tidigare forskning har inte kunnat besvaras eftersom endast en enhet inom socialtjänsten gjorde en intervju inom ramen för en barnavårdsutredning. I intervjun med stödpersonerna ingick en fråga om svaren från pappan gav anledning till oro över barnets trygghet och säkerhet, men ingen stödperson fick uppgifter som gav anledning till oro. Intervjun gav inte anledning till anmälan till socialtjänsten om barn som far illa efter intervjun. Ingen informant ställde frågan: ”Att vi sitter här beror på att det finns uppgifter om att du utövat våld mot ditt barn/ditt barns mamma, vad tänker du om det?”

Slutsatser av gruppintervjuerna med handläggare och stödpersoner.

Inom stödverksamheterna fungerade intervjun överlag bra. Intervjun gick att genomföra med de informanter som tillfrågades. Ingen stödperson upplevde att pappan hade svårt att förstå frågorna i intervjun och stödpersonerna fick inte heller några negativa synpunkter på frågornas innehåll från pappan.

Det krävs att användare får träning i intervjun eftersom strukturen kräver att användaren kopplar bort sitt tidigare arbetssätt (en individuellt anpassad intervjustil) och istället följer intervjun. Intervjun bör också anpassas för mammor som utövar våld. Det kan bli oetiskt att fråga ingående om pappans våldsutövande när våldet från mamman är lika allvarligt eller där mamman är primär utövare av våldet. De huvud- och underfrågor som pappaintervjun innehåller kan fånga upp våld som utövas i

försvar, om mamman försvarar sig själv eller sitt barn, våld som orsakar allvarliga fysiska skador eller den rädsla som oftast kvinnor känner men inte män.

Stödpersonerna hade kommentarer om enstaka frågeformuleringar men i övrigt var de nöjda med strukturen och de övergripande teman som berördes. De första frågorna bör dock handla om barnets och pappans boende, innan kärnfrågor om relationen till barnet kommer. Intervjusvaren från stödpersonerna präglades av att de var oerfarna med den strukturerade metoden. Stödpersonerna använde intervjusvaren i den fortsatta kontakten, men hur detta gjordes vet vi inte. I den fortsatta prövningen av intervjun är användandet av intervjusvaren en viktig fråga att följa upp systematiskt. Till pappaintervjun finns inget särskilt avsnitt i bedömnings- och analysstödet till iRiSk-intervjuerna, vilket bör utvecklas.

Ingen av de åtta papporna konfronterades med att de förnekade våldshändelser trots att information om våld fanns från annan källa. Om denna fråga inte var aktuell att ställa, eller om den undveks av intervjuaren vet vi inte, då vi inte vet om intervjuaren hade information om våldshändelser från annan källa.

Socialtjänstens handläggare var i likhet med stödpersonerna nöjda i sin helhet med intervjun. Man uppskattade att intervjun erbjöd möjlighet för pappan att beskriva positiv interaktion med barnet. Man upplevde att intervjun möjliggjorde att man fick ingående information om våldshändelser.

Följsamhet till intervjuens frågor

Följsamheten kontrollerades i de sex inspelade intervjuerna vid två frågor:

- "Kan du beskriva ett tillfälle där det har förekommit fysiskt våld mellan dig och ditt barn?" (fråga 39) samt fem följdfrågor.
- "Kan du beskriva ett tillfälle där det har förekommit fysiskt våld mellan dig och ditt barns mamma?" (fråga 41) samt fem följdfrågor.

I intervjun inleds dessa frågeområden med en ingress där fysiskt våld definieras. De två huvudfrågorna samt de fem följdfrågorna tog mellan 2 min 50 sek och 8 min och 16 sek att ställa (medelvärde i min/sek 5.30).

Följsamhet till ingressen

Ingressen lästes upp ordagrant i två av de sex intervjuerna. Avvikelse var att ingressen kortades ned och eller omformulerades. Till exempel hoppade man över exemplifieringar på fysiskt våld och/eller gav andra exempel.

(understruken text är intervjuarens avvikelse från frågans formulering):

"...nu skall vi hoppa till någonting helt annat så och det handlar om aggressioner och våld och fysiskt våld och så. Och då, då kan det ju va, det

kan va örfilar, knuffar, slag eller tvinga ned någon på golvet. Du är lite mer hårdhänt än du egentligen önskar så. Och det är inte bara att man liksom bestraffar eller så eller. Så det är liksom ganska vidd så. Är du med på det – att det är detta vi pratar om?

Intervjuans formulering: "Nu vill jag ställa några frågor om fysiskt våld. Med det menar jag t.ex. örfilar, knuffar eller slag eller att tvinga ned någon på golvet. Det kan vara mer eller mindre hårdhänt. Håller du med om denna beskrivning av vad som är fysiskt våld, eller är det något du vill tillägga? Jag ställer frågor för att få din bild av vad som har hänt hos er – inte för att avgöra vem som har rätt eller fel."

Intervjuaren lägger in en moralisk implikation, som mjukar upp våldshändelsen – våld som pappan egentligen inte ville utöva. Sedan lägger hen in en distinktion mellan aga och våld, och antyder att aga inte skall beskrivas. Intervjuaren hoppar sedan över den specifika frågan till pappan om han håller med om definitionen, eller vill tillägga något och pappan får en allmän fråga om han "är med på att det är detta vi pratar om". Tilläggen som intervjuaren gör fyller inget uppenbart syfte för att anpassa intervjufrågan till någon specifik situation. Tilläggen verkar mera fylla en funktion av att mjuka upp en direkt fråga om våld, för att göra den mindre direktiv eller konfrontativ.

Följsamhet till de två huvudfrågorna och följdfrågorna

Huvudfrågan "Kan du beskriva en situation där det har förekommit fysiskt våld mellan dig och ditt barn?" och de fem följdfrågorna lästes upp ordagrant i ca en tredjedel av fallen. I de övriga fallen gjordes avvikelser a) frågan ställdes inte, b) omformulerades, c) ställdes med förtydliganden och kompletterande information, d) förkortades och/eller e) kompletterades med ytterligare frågor.

Om en huvudfråga besvaras nekande ska följdfrågorna inte ställas. Dessa 'saknade' svar är inte medräknade i statistiken. Endast 'sanna avvikelser' räknas med.

"Finns det nån situation där det har förekommit fysiskt våld mellan dig och ditt barn?"

"Skulle du säga att det har vart nån situation där det har förekommit fysiskt våld emellan dig och barnen, så?"

Ändringarna som intervjuaren gör syftar till att ge pappan ett alternativ, där han kan säga att det inte har förekommit en situation där det har förekommit våld mellan

honom och barnet. Intervjuarens omformulering syftar till att neutralisera förutsättningen som ligger i frågan att det har förekommit våld mellan pappan och barnet.

Fråga 39 och fråga 41 analyserades också med avseende på att kontrollera om pappan avvek från ämnet eller inte ville svara på frågan. Endast i ett fall avviker forskningspersonen från ämnet och intervjuaren avbryter inte informanten för att få honom att svara på frågan.

Analysen av hur stödpersoner och handläggare förhåller sig till följsamhet tyder på att det är en viktig aspekt i relation till våldsutövande. Det är viktigt att handläggare lär sig reflektera över när de avviker från de fasta frågealternativ för att t.ex. fasthålla en logik i vilken information man efterfrågar eller om man ändrar formuleringar för att frågan är känslig att ställa.

Frågorna som avsåg mäta RF

Medförfattare Fil. Dr. Clara Möller, Linköpings universitet som också har också genomfört analysen av pappornas svar på RF-frågorna i intervjun.

Underlaget i analysen är sex pappors svar på intervjufrågor rörande reflekterande förmåga intervjun. Pappornas svar på frågorna om relation till barnet som ligger till grund för RF-tolkning (fråga 4, 8, 9 och 11) besvaras i hög grad av papporna (median 3.5, min 1, max 4) och blir tolkningsbara utifrån RF-scoring, frågan om utsatthet som barn besvaras av sju av åtta pappor, frågan om fysiskt våld mot barn eller barnets mamma av sju av åtta pappor. Sammantaget är intervjun riklig med frågor som är formulerade i enlighet med de riktlinjer som beskrivs vid Anna Freud Center. Det är en bra balans mellan fakta- respektive känslobaserade frågor och även mellan det som man kallar för demand- respektive permitfrågor. Det sistnämnda är en slags klassificering av intervjufrågor utifrån om de explicit *efterfrågar* mentalisering från den intervjuade eller om frågans formulering *tillåter men inte avkräver* mentalisering i svaret. Strukturen i den aktuella intervjun liknar den som finns i andra intervjuer som ger underlag för bedömning av mentaliseringsförmåga.

Intervjusvaren ger en tillräcklig tydlig bild av intervjupersonens benägenhet att mentalisera kring sig själv, kring sitt barn och även kring barnets mamma för att göra en sådan bedömning. Det finns en variation i benägenhet till mentalisering hos intervjupersonerna (svar som på skalan skulle skattas mellan RF2 och RF7), vilket är en tydlig indikation på att intervjun fungerar.

Det största problemet har att göra med hur intervjun genomförs. Intervjuaren tenderar inte sällan att "hjälpa till" vilket är en vanlig företeelse. Som intervjuare är man mån om att få intervjupersonen att känna sig bekväm och avslappnad och har man dessutom vana vid att föra samtal så finns det hög risk att man lägger in

förtydliganden och assisterar med förslag när intervjupersonen själv inte presterar. Som RF-intervjuare måste man förhålla sig annorlunda, annars är det förödande för själva bedömningsunderlaget, eftersom den sammantagna bilden av intervjupersonens förmåga skymms av att hen inte fått jämförbara förutsättningar med andra. Exempelvis finns en passage där intervjupersonen uppmanades att beskriva och reflektera kring en situation då barnet blivit upprört. När intervjupersonen inte själv gav uttryck för några känslor sammanfattade intervjuaren med "du får en annan känsla i dig" och fortsatte sedan med "oro eller nånting där". Vad gäller skattning av mentaliseringsförmåga så är det en avgörande skiljelinje mellan sänkt/låg och grundläggande/basal mentaliseringsförmåga som har att göra med huruvida man är benägen att använda sig av ord som betecknar mentala tillstånd (tankar, känslor etc) eller inte. Att svara på en fråga om hur man känt sig utan att använda sig av några mentala tillstånd är ett tecken på en ovilja att mentalisera, medan en grundläggande mentalisering innehåller att man åtminstone benämner känslor och andra inre processer. Om detta material kommer från intervjuaren så kommer den som ska skatta intervjun inte veta något om intervjupersonens egen förmåga (utan istället om intervjuarens).

Intervjuaren behöver tänka på att bereda så mycket utrymme som möjligt i tid och tanke för att intervjupersonen ska kunna beskriva sin värld och våga utforska den, inte hjälpa till att förtydliga, föreslå eller förstå för snabbt. En bra tumregel är att tänka att intervjuaren ska vara förutsättningslöst utforskande med en icke-vetande hållning och inte vara för snabb (helst inte alls) att mentalisera kring intervjupersonens inre utan fråga till dess att intervjupersonen själv gör sig en bild av sitt eget och andras inre. Generellt är det alltså bättre att fråga "Hur menar du" än att förtydliga "så du menar att..." eller föreslå olika känslor när intervjupersonen inte vet vad hen känt.

I en intervju pratar man om hur intervjupersonen hanterat en interaktion med sitt barn som kommer upp som exempel under rubriken fysiskt våld. Intervjupersonen beskriver händelsen och landar själv i att hans beteende varit okej medan intervjuaren lägger till "å samtidigt, när vi pratar om det där efteråt, så är det som att du ångrar dig" vilket blir att lägga ord i munnen på intervjupersonen. Det går vidare med att intervjuaren säger "så du blir lite dubbel i det. Hör du det?" vilket är klart utanför ramen för intervjun. Om intervjupersonen själv hade sagt dessa saker hade det genererat en skattning av hög förmåga till mentalisering (RF 6-7) men när det kommer från intervjuaren blir det omöjligt att ta in i bedömningen. Dessutom riskerar man som intervjuare med såna inlägg att skapa känslan hos sin intervjuperson att hans egna reflektioner inte är goda nog. Istället kliver man över i något som påminner om ett intervenserande terapeutiskt samtal och det förstör både

reliabilitet och validitet i intervjun. Den här typen av inlägg, utanför intervjuens ramar, är kanske inte vanliga, men ganska begripliga i socialtjänstens och stödverksamheternas kontext där man är van att föra samtal kring svåra ämnen och en situation vars premisser är att den andra parten har svåra händelser i sin historia. Som intervjuare är det vanligt att känna en önskan att skapa god stämning och att den andre ska känna sig förstådd, vilket gör att man gärna hjälper till. Bästa sättet att undvika den här sortens störande element är att intervjuarna får utbildning i vad intervjun är till för och även får träna sig i att stå ut med den, emellanåt, obekväma stämning som kan uppstå i dylika situationer när man t.ex. frågar omkring våld och traumatiska upplevelser (i. e. träna sig att känna igen sina egna reaktioner och hålla tillbaka impulserna att agera på dem eller undvika att fråga vidare trots att man borde enligt intervjun). En sådan utbildning kräver uppskattningsvis ett par arbetsdagar och lite arbete däremellan med att läsa ett par intervjuer som kan användas som diskussionsunderlag för att bli insatt i hur själva bedömningen går till.

I de inspelade intervjuerna finns också exempel på hur intervjuare skickligt manövrerar när en pappa använder sig av diagnos som en förklaring till beteende och intervjuaren och håller kvar i intervjuens struktur - pressar på och lirkar lite till, utan att lägga in en massa själv.

Intervjun genomfördes i ett fall med två intervjuare och det bör undvikas eftersom det försvårar möjligheten till förtrolighet och riskerar att göra situationen mer lik ett förhör. Det är ganska stor skillnad på betingelserna jämfört med en en-till-en-situation om svaren skall användas det underlaget för att skatta RF.

Ändringar som behöver göras i intervjun

Struktur och innehåll fungerar i allt väsentligt i intervjun så endast små förändringar görs när vi trycker upp en version IV. Några ändringar i ingressen kommer att föras in för att hjälpa handläggaren att sammanhangsmarkera anledningen till varför en intervju med fokus på våldshändelser ska genomföras. Frågor om barnets och förälderns boende och ömsesidiga kontakt kommer att läggas in inledningsvis i intervjun eftersom dessa förhållanden har betydelse för de följande frågorna. Frågorna om fysiskt våld mot barn och barnets mamma ingår fortsatt som standard i intervjun. Erfarenheterna från såväl allmän forskning som våra egna tidigare studier pekar på att om det funnits fysiskt våld så har det också alltid också funnits psykiskt våld. Vi rekommenderar att frågorna om psykiskt våld ställs på indikation – främst när det finns specifika uppgifter från anmälan om förekomst av allvarligt psykiskt våld mot barnet eller barnets förälder. Frågor om sexuellt våld kommer också att läggas till med möjlighet att ställas på indikation. Layouten kommer att förbättras.

I Användarstödet kommer vi att lägga till specifika instruktioner för att förtydliga för föräldern att intervjufrågor kan påminna om varandra, men ändå skall besvaras som självständiga frågor. Vi kommer också att lägga in förklaringar till vilka reflektioner frågorna syftar till att generera hos föräldern. Detta för att ge handläggaren/stödpersonen bättre möjlighet att anpassa frågor och upprepning av frågor till detta syfte. Vissa frågor är inte lämpliga att ställa till pappor som har barn under tre år och vi uppmanar i Användarstödet att dessa frågor hoppas över alternativt omformuleras.

Analys- och bedömningsstödet kommer att integreras med det redan existerande Analys- och bedömningsstödet som finns i iRiSk-materialet.

Utbildning i intervjumetodik med våldsutövande föräldrar

I gruppintervjuerna uttryckte stödpersonerna att de hade tillräckligt med utbildning för att kunna genomföra och tolka svaren i intervjuerna med papporna. Man hade allmänna synpunkter på att en kommande utbildning bör innehålla moment om våld, anknytning, trauma samt träning i samtalsmetodik och bemötande. Man framhävde vikten av att träna intervjun och så att man känner sig bekväm med frågorna.

”Det är ju en intervjuguide. Det är inte ’intervjumanuskript’. Det är ju nånting man får göra till sitt eget, utifrån den person man är själv. Det är jätteviktigt det du säger med träningen och det praktiska att man får känna på att, hur det faktiskt är att få ställa dom här frågorna i den här situationen.”

”Det är nånting med intonation också. Hur känns det för dig att ha använt våld mot ditt barn, jämfört med: Hur känns (med betoning på ordet) det för dig att ha använt våld mot ditt barn. Hur man ställer frågan blir väldigt stor skillnad. (...) ...hur man skall instruera socialtjänstutredare och andra hur, vilket röstläge (...) för det kan bli förhör eller det kan bli väldigt varmt och vänligt.”

En framtida utbildning i pappaintervjun är avsedd för yrkesverksamma socionomer och är tänkt att erbjudas som en påbyggnadsutbildning för personer som genomgått den grundläggande utbildningen i iRiSk-metodiken (se Eriksson et al. (2020). Omfattningen skall vara motsvarande 7.5 hp och ges delvis i klassrum/föreläsningssal och delvis internetbaserat. Utbildningen skall ha en betoning på praktiska moment och färdighetsträning i dialog med och mellan kursdeltagare.

Utbildningen skall innehålla tre kunskapsområden

- Teori om utövande av partnervåld och barnmisshandel
- Metod – strukturerad intervjumetodik
- Sammanställning och bedömning av risk- och skyddsfaktorer utifrån ett barnperspektiv

Teori. Teoridelen innehåller kunskapsområden som psykiatriska tillstånd, olika typer av relationsvåld och kunskap om mentaliseringsbegreppet i förhållande till föräldraskap och våld. Dessa områden relateras också till barnmisshandel. Principer för administration och tolkning av tillhörande frågeformulär som ingår i Pappa-intervjun. Psykologisk kunskap om beslutsteori.

Metod. Träning i strukturerad intervjumetodik görs i grupp och videoinspelade intervjuer kan användas för reflektion. Deltagarna tränar både på rollen att som intervjuare skapa dialog och inbjuda till stöd, och på att som myndighetsperson bedöma risk för framtida våld. Stor vikt läggs på träning i att hålla sig till en strukturerad intervjuform samt reflektion över egna reaktioner (bl.a. undvikande av känsliga frågor) i samtal med personer som förmodas ha utövat våld. Principer från forensiska intervjuer och motiverande intervju (bekräfta, stödja, lyssna aktivt, reflektera) kan vara aktuella. Rollspel, videoinspelning och färdighetsträning under direkt handledning kan ingå.

Sammanställning och bedömning. Kursdeltagarna får lära sig hur man sammanställer information som underlag för en riskbedömning enligt principerna för strukturerad riskbedömning (eng. *structured decision making* - SDM). Deltagare lär sig att väga samman olika risk- och skyddsfaktorer som ett stöd för en professionell bedömning. Principerna för forskargruppens tidigare arbete i 'Stöd för analys och bedömning' lärs ut. Dessa utgår från fem olika riskområden: (1) akut risk, (2) förövarens farlighet, (3) barnets agerande i situationer med våld, (4) barnets perspektiv på risk och skydd samt (5) utvecklingsrisker, vilka vägs samman och viktas mot de skyddande faktorer som identifierats (Axberg, Broberg, Eriksson, Hultmann, & Iversen, 2019).

Utbildningens organisatoriska ram

Utbildningen bör förläggas som uppdragsutbildning på universitet/högskola. Det är viktigt att flera från samma arbetsplats deltar för att säkra att man efter genomgången utbildning kan stödja varandra i att använda metoden. Varje handläggare/intervjuare bör direkt efter utbildningen göra ett flertal intervjuer under handledning och sedan upprätthålla färdigheterna genom att göra åtminstone några intervjuer per termin. Utbildningen kompletteras med metodhandledning under en till två terminer av certifierade utbildare. Utbildningen skall ha en betoning på färdighetsträning i strukturerad intervjumetodik och även innehålla kunskaper om våldsutövande

föräldrar baserad på relevanta teorier och empiriska studier. Lärare med relevanta kvalifikationer kan rekryteras både från universitet/högskola och från verksamheter med längre erfarenhet av att genomföra intervjuer och föra bedömningar baserade på dessa.

En särskilt fördjupningsdel som ger färdigheter också i att bedöma RF kan läggas till som en separat kurs, förslagsvis på 3.5 hp.

Slutsatser

Eftersom endast en intervju gjordes inom socialtjänstens myndighetsutövning kan vi inte uttala oss om intervjufrågornas förmåga att generera relevant information som underlag för en barnavårdsutredning. En fortsatt prövning inom socialtjänstens myndighetsutövning behövs för att besvara denna frågeställning. Vi behöver också pappornas uppfattning (brukarfrågor) om vad de tyckte om intervjuformen.

Frågorna i intervjun uppfyller förväntningarna om att stimulera till ett samtal där föräldrar bidrar med information om sig själv av relevans för stödverksamheterna. Både frågeområdena och de specifika frågorna genererar antingen ny information som troligen inte skulle framkommit i ett öppet samtal eller så tydliggörs redan kända problemområden. Tidsåtgången för att genomföra intervjun är överkomlig både med tanke på hur länge en förälder kan upprätthålla koncentration och fokus och med tanke på den tid en stödperson kan förväntas lägga på en sådan informationsinhämtning. Intervjun uppfyller därmed våra förväntningar på att vara både användbar och genomförbar. Genomlysning av de inspelade intervjuerna visar dock att intervjuarna haft svårt att hålla en neutral frågestil, och tenderat att bli mer stödjande/"terapeutiska" vilket försvårar tolkningen av intervjusvaren. Detta behöver uppmärksammas i utbildningen av intervjuare.

Intervjun behöver mindre justeringar gällande struktur och innehåll. Vi kommer att arbeta in en förbättrad introduktion och avslutning till den intervjuade föräldern, prioritera att alltid fråga om fysiskt våld och lägga till frågor om psykiskt och sexuellt våld att ställa på indikation. Användarstödet kommer att kompletteras med anvisningar som tydliggör intentionen med vissa frågeområden, så att stödpersoner/handläggare ställer frågorna på rätt sätt. Frågornas användbarhet kan testas med en variant av intervjun med mammor.

Svaren på RF-frågorna varierar tillräckligt mycket för att indikera olika nivåer av mentalisering/reflekterande förmåga hos intervjupersonerna, vilket tolkas som att frågorna har möjlighet att fånga upp denna dimension på ett bra sätt. Intervjusvaren ger en bild av intervjupersonens benägenhet att mentalisera kring sig själv, kring sitt

barn och kring barnets mamma. För tillförlitlig tolkning av RF-frågorna är det dock särskilt viktigt att intervjuare utbildas i att inta en mera neutral position.

Våra resultat tyder på att en viktig del av en kommande kurs i intervjun är att träna stödpersoner och handläggare i att intervjua med hjälp av strukturerad metodik. Vårt förslag på kursinnehåll bygger på den i iRiSk-projektet tidigare framtagna modellen för analys och bedömning av relationsvåld. Kursen skall ge färdigheter i att genomföra en strukturerad risk-/skyddsintervju och kunskaper i att tolka svaren. Kursens tyngdpunkt ligger på praktiska moment.

För att kunna tolka svaren på RF-frågorna med avseende på grad av reflekterande förmåga måste en särskild utbildningsmodul skapas.

Referenser

- Axberg, U. (2017). Användbarhet av en strukturerad risk-/skyddsintervju inom socialtjänsten för barn som utsatts för eller bevittnad våld i sin familj. In *Ansökan till FORTE - iRiSk-projektet*: Forskningsrådet för arbetsliv, hälsa och välfärd.
- Axberg, U., Broberg, A., Eriksson, M., Hultmann, O., & Iversen, C. (2018). *Utveckling av bedömningsmetoder för barn som utsatts för våld i sin familj - Rapport från en fortsättningsstudie*. Psykologiska institutionen. Göteborg.
- Axberg, U., Broberg, A., Eriksson, M., Hultmann, O., & Iversen, C. (2019). *Stöd för analys och bedömning - iRiSk-intervjuer*. Göteborg: Göteborgs universitet, Ersta Bräcke Sköndals högskola, Uppsala universitet.
- Bancroft, L., & Silverman, J. G. (2012). *The Batterer as Parent : The Impact of Domestic Violence on Family Dynamics*. California: Thousand Oaks, Sage Publications.
- Bartelink, C., van Yperen, T. A., & ten Berge, I. J. (2015). Deciding on child maltreatment: A literature review on methods that improve decision-making. *Child Abuse and Neglect*, 49, 142-153.
- Baumann, D. J., Law, J. R., Sheets, J., Reid, G., & Graham, J. C. (2005). Evaluating the effectiveness of actuarial risk assessment models. *Children and Youth Services Review*, 27(5), 465-490.
- Belfrage, H., Strand, S., Storey, J. E., Gibas, A. L., Kropp, P. R., & Hart, S. D. (2012). Assessment and management of risk for intimate partner violence by police officers using the Spousal Assault Risk Assessment Guide. *Law and Human Behavior*, 36(1), 60-67.
- Benoit, D., Parker, K. C. H., & Zeanah, C. H. (1997). Mothers' Representations of Their Infants Assessed Prenatally: Stability and Association with Infants' Attachment Classifications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 38(3), 307-313.
- Breiding, M., Basile, K., Smith, S., Black, M., & Mahendra, R. (2015). *Intimate partner violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements, version 2.0*. Retrieved from Atlanta, (GA):

- Broberg, A., Almqvist, K., Appell, P., Axberg, U., Cater, Å., Draxler, H., . . . Röbbäck, K. S. (2015). *Utveckling av bedömningsinstrument och stödinsatser för våldsutsatta barn*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Campbell, J. (2007). *Assessing dangerousness. Violence by batterers and child abusers*. New York, NY: Springer Pub.
- Cater, Å., & Forssell, A. M. (2014). Descriptions of fathers' care by children exposed to intimate partner violence (IPV) – relative neglect and children's needs. *Child & Family Social Work, 19*(2), 185-193.
- Dixon, L., Hamilton-Giachritsis, C., Browne, K., & Ostapuik, E. (2007). The co-occurrence of child and intimate partner maltreatment in the family: Characteristics of the violent perpetrators. *Journal of Family Violence, 22*(8), 675-689.
- Ellonen, N., Rantanen, H., Lepistö, S., Helminen, M., & Paavilainen, E. (2019). The use of the Brief Child Abuse Potential Inventory in the general population in Finland. *Scandinavian Journal of Primary Health Care, 37*(1), 128-134.
- Eriksson, M., Axberg, U., Broberg, A., Hultmann, O., Iversen, C., Röbbäck de Souza, K., & Svensson, E. (2020). *Införandeår för risk- och skyddsintervju vid våld i familjen*. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke Högskola.
- Eriksson, M., Bruno, L., & Klingstedt, M.-L. (2018). *Samverkansteam: Barns och föräldrars situation och upplevelser. Västerås: Mälardalens högskola, Akademin för hälsa, vård och välfärd: Stiftelsen Allmänna Barnhuset*.
- Fonagy, P. (2004). The Developmental Roots of Violence in the Failure of Mentalization. In F. Pfäfflin & G. Adshead (Eds.), *A Matter of Security. The Application of Attachment Theory to Forensic Psychiatry and Psychotherapy*. London and New York: Jessica Kingsley Publishers.
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Moran, G. S., & Higgitt, A. C. (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal, 12*(3), 201-218.
- Fonagy, P., Target, M., Steele, H., & Steele, M. (1998). *Reflective Functioning Manual, Version 5.0, for Application to Adult Attachment Interviews*. London: University College, London.
- Forsell, A. (2016). *Better safe than sorry. Quantitative and qualitative aspects of child-father relationships after parental separation in cases involving intimate partner violence*. (PhD), Örebro University, Örebro University.
- Gottzén, L. (2013). Skam, maskulinitet och respons på mäns våld mot kvinnor. *Socialvetenskaplig tidskrift*(2), 75-92.
- Guille, L. (2004). Men who batter and their children: an integrated review. *Aggression and Violent Behavior, 9*(2), 129-163.
- Hester, M., Kelly, L., & Radford, J. (1996). *Women, Violence and Male Power: Feminist Activism, Research and Practice*: Open University Press.
- Humphreys, C., Healey, L., & Mandel, D. (2018). Case Reading as a Practice and Training Intervention in Domestic Violence and Child Protection. *Australian Social Work, 71*(3), 277-291.
- Jernbro, C., & Janson, S. (2017). Våld mot barn 2016. En nationell kartläggning. Retrieved from http://www.allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2017/08/V%C3%A5ld_mot_barn_2016_reviderad.pdf
- Kelly, K., Slade, A., & Grienenberger, J. F. (2005). Maternal reflective functioning, mother–infant affective communication, and infant attachment: Exploring the link between

- mental states and observed caregiving behavior in the intergenerational transmission of attachment. *Attachment & Human Development*, 7(3), 299-311.
- Kriminalvården. (2012). *Behandlingsprogrammet IDAP i Kriminalvården. Utvärdering av återfall i brott för programdeltagare 2004-2007*: Kriminalvården Digitaltryck.
- Kriminalvården. (2019). *Utvärdering av den prediktiva validiteten för RBM-B i en grupp klienter med kriminalvårdspåföljd 2014-2015*: Kriminalvården Digitaltryck.
- Kriminalvården. (2020). Relationsvåldsprogrammet - RVP. Retrieved from <https://www.kriminalvarden.se/behandling-och-vard/behandlingsprogram/vald/klienter-domda-for-relationsvald/>
- Levinson, A., & Fonagy, P. (2004). Offending and Attachment: The Relationship between Interpersonal Awareness and Offending in a Prison Population with Psychiatric Disorder. *Canadian Journal of Psychoanalysis / Revue Canadienne de Psychanalyse*, 12(2), 225-251.
- Lyons-Ruth, K. (2007). The Interface Between Attachment and Intersubjectivity: Perspective from the Longitudinal Study of Disorganized Attachment. *Psychoanalytic Inquiry*, 26(4), 595-616.
- Mac Giolla, E., & Granhag, P. A. (2016). Interviewing Suspects. In A. Davies & D. Beech (Eds.), *Forensic Psychology: Crime, Justice, Law, Interventions*: Wiley-Blackwell.
- Main, M. (1996). *Recording and Transcribing the Adult Attachment Interview*. Retrieved from McIntosh, J. E., Wells, Y., & Lee, J. (2016). Development and validation of the Family Law DOORS. *Psychological Assessment*, 28(11), 1516-1522.
- Millner, J. S., & Crouch, J. L. (2018). Child Physical Abuse Risk Assessment: Parent and Family Evaluations. In J. Campbell & J. T. Messing (Eds.), *Assessing Dangerousness. Domestic Violence Offenders and Child Abusers*: University of Tampere.
- Milner, J. S., & Crouch, J. L. (1986). *The Child Potential Inventory manual* (2 ed.): Webster: Psyctec.
- Milner, J. S., & Crouch, J. L. (2017). Child Physical Abuse Risk Assessment: Parent and Family Evaluations. In J. Campbell & J. T. Messing (Eds.), *Assessing dangerousness : domestic violence offenders and child abusers* (Third edition. ed., pp. 35-47): New York, NY : Springer Publishing Company, LLC.
- Mohaupt, H., & Duckert, F. (2016). Parental reflective functioning in fathers who use intimate partner violence: Findings from a Norwegian clinical sample. *Nordic Psychology*, 68(4), 272-286.
- Myers, J. E. B. (2011). *The APSAC Handbook on Child Maltreatment* (3 ed.): Thousand Oaks. Sage Publications.
- Möller, C. (2018). *Mentalizing : Competence and process*. (756), Linköping University Electronic Press, Linköping. Retrieved from <https://doi.org/10.3384/diss.diva-152253>
- <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-152253> DiVA database.
- Möller, C., Falkenström, F., Larsson, M. H., & Holmqvist, R. (2014). Mentalizing in Young Offenders. *Psychoanalytic Psychology*, 31(1), 84-89.
- Nicholls, T. L., Pritchard, M. M., Reeves, K. A., & Hilterman, E. (2013). Risk Assessment in Intimate Partner Violence: A Systematic Review of Contemporary Approaches. *Partner Abuse*, 4(1), 76-168.
- Northcott, M. (2008). *Intimate Partner Violence Risk Assessment Tools: A Review*: Research and Statistics Division. Department of Justice Canada.

- Ondersma, S. J., Chaffin, M. J., Mullins, S. M., & LeBreton, J. M. (2005). A Brief Form of the Child Abuse Potential Inventory: Development and Validation. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(2), 301-311.
- Röbäck, K. (2012). *Barns röster i vårdnadstovster : Om verkställighet och professionellas riskbedömningar*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Slade, A. (2005). Parental reflective functioning: An introduction. *Attachment & Human Development*, 7(3), 269-281.
- Slade, A., Berger, B., Bresgi, I., & Kaplan, C. P. (2010). *Parent Development Interview Revised Short Version, PDI-S*. New York: NY: The City of New York.
- Slade, A., Grienenberger, J., Bernbach, E., Levy, D., & Locker, A. (2005). Maternal reflective functioning, attachment, and the transmission gap: A preliminary study. *Attachment & Human Development*, 7(3), 283-298.
- Sleed, M., Baradon, T., & Fonagy, P. (2013). New Beginnings for mothers and babies in prison: A cluster randomized controlled trial. *Attachment & Human Development*, 15(4), 349-367.
- Socialstyrelsen. (2019). *Avtal mellan Ersta Sköndal Bräcke högskola och Socialstyrelsen. Uppdrag avseende stöd till kommuner i införandeår för risk- och skyddsintervju vid våld i familjen* (Diarienummer 27481/2018). Retrieved from
- Stith, S. M., Liu, T., Davies, L. C., Boykin, E. L., Alder, M. C., Harris, J. M., . . . Dees, J. E. M. E. G. (2009). Risk factors in child maltreatment: A meta-analytic review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 14(1), 13-29.
- Stokholms stad. (2014). *Barn och ungdomar utsatta för våld. Signs of safety och BBIC. Metodstöd för myndighetsutövning*: Edita.
- Stover, C. S., & Coates, E. E. (2016). The Relationship of Reflective Functioning to Parent Child Interactions in a Sample of Fathers with Concurrent Intimate Partner Violence Perpetration and Substance Abuse Problems. *Journal of Family Violence*, 31(4), 433-442.
- Sveriges Radio. (2019). Kaliber. Männen som fortsätter slå. Retrieved from <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7366093>
- Turney, D., Platt, D., & Selwyn, J. E. (2011) Social work assessment of children in need: what do we know? Messages from research. In. *Executive summary*. Farmer School for Policy Studies, University of Bristol.
- White, A., & Walsh, P. (2006). *An issues paper. Risk assessment in child welfare*. Retrieved from Ashfield, Australia: http://www.community.nsw.gov.au/_data/assets/pdf_file/0005/321647/research_risk_assessment.pdf
- Zeanah, C. H., Keener, M. A., & Anders, T. F. (1986). Developing Perceptions of Temperament and Their Children to Mother and Infant Behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 27(4), 499-512.